

Պոռնոգրաֆները, իրանց փորձում դեռ ունեցողները պէս ոգևորված լինելով, զարթոյն են կարգում զինքն ու քաղաքին դէպքի վերաբերյալ, զէպի կրթութիւնը, մինչ այդ միջոցին, ասում էք, նրանց կանայք փորձում կենդանութեամբ իրանց մանկիկներին համար:

Այդպէս—մենք են Պոռնոգրաֆները, դիւցազնապետ առաքելին նման կանայք: Բայց, ծն, շուտ տուէք դուք էլ ձեր երեսը դէպքի ձեռք անդամաւորող հասարակութիւններն ու հաստատութիւնները և ասացէ՛ք որոտաճար՝ չը կուրանան տեսնելու այն կանայք, որոնք փորձում կենդանութեամբ իրանց մանկիկներին անուշտալու, մինչ նրանց մարդիկ և կին մոտացած և մանուկ մարդարներին հոգով յափշտակված աղաքախում են և յորդորում ժողովրդին թողնել ազգաբնիկան խառնելու կոտորածը ու բարբի զինքն ու մէջը և դիմել դէպքի լայն, դէպքի կրթութեամբ, դէպքի փրկութիւնը:

Այդ ասացէ՛ք և, փոխանակ թափառական և սովի ճիւղներում տրոգված գրագետներին գերեզմանի վրա նրանց յիշատակի յանդիմանութեան վրա ճառ ասելով, աղաքախումքը՝ բոլոր յաղարկաւոր ժողովրդածնով ծնողացած մարդիկ երեսները՝ որ դա գրագետի գրածները փորով կարգաւորվելու են իր Բաֆֆիններին ու Պոռնոգրաֆներին, որ նրանք երբեք կաշկերով ու մութ գիշերով փոխելու սովն մին հալեցնելով յետ ու ստալ չը թափանան և, բոլորովին յարկազուգիւ իրանց վերջին շունչը բաց օդի տակ չը փչեն:

Եւ դուք, գրչակից բարեկամներ, ազատ կը մնաք նուազագոյնը հարկից ձեր փէշերը վեր ժողովուրդ և ձեր գործի մէջ փորձելու մտաւոր ձեր դասակարգողական հոգաւոր համար, որ նա իր գրքերով, ձեռքից բարձր գնահատված գրքերով, տասնամիլիոններով տարիներ ընթացքում հոգով անկարող եղաւ՝ աչքի լոյսն էլ վրա տալով:

Այդպէս սպասեցէ՛ք ձեր ձայնի պաշարը և ձեր զրիկը շնորհք, քանի կենդանի է գրագետներին համարելու սերնդացանքը: Անուշտան երբ գերեզմանաթմբի վրա ձայն տալ, դուռաւ կարգաւորվելու ձեռքից դէպքի յալեցնական անվաճառելի ընկերին, կը դուրսբանայ, արդարեւ, նրա հոգին. բայց մանաւանդ կը փառաբանէք և դուք՝ երախտագրողներն այդ յաղարկաւոր ցոյցի հանդիմանիչները:

Ա. Մ. Եզեկեան

ԿՈՒՍԱՅՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Լեհական յայտնի գրող Անդրեյ Ենեյովսկին, իշխանութեան թղթաւորութեամբ, «ազատամիտների ժողով» է հրաւիրում կազմակերպելու «Վարչապալայի ազատ համայնք» և ազատամիտների միութիւնը: Կարգաւորվելու է լեհական պահանջները և այդ ժողովին մասնակի ցանկացողներին ստորագրել այն յայտարարութեանը՝ թէ՛ ազատամիտների այդ հիմնադրի ժողովի անդամները անհրաժեշտ են համարում ձեռքից անջատելու ստանալու «ազատ համայնք» համար հետեւեալ իրաւունքները. 1) մտցնել աշխարհական միտքիքական գրքեր, 2) որպէսզի պետութիւնը ընդունի քաղաքացիական անուշտութիւնը, 3) քաղաքացիական ապահարկների պարտքը թողնելու և 6) հիմնել աշխարհական կազմակերպութիւն «Միութեան» անդամները պարտաւորվում են միշտ, իրենց վրանքի դաստիարակում, հանդիսանալ խոստումներ տալ հանրութեանը անուշտ բարեկեցութեան, կրթական երեւոյթի փոխարին:

Նոյեմբերի 17-ին Վարչապալայում փակված է գործակալատների արհեստակցական միութիւնը: Նա որդէն համարվել էր իր շուրջը 5000-ից ավելի անդամներ, և իր օրինակն առնելով ժամանակավիշտում, մոտ մի տարվա մէջ, տէրերի և գործակալատներին միջև ծագած բոլոր վէճերն ու թիրախագրութիւնները միութեան միջնորդութեամբ, փոխադարձ զիջումներով հարթվել էին, այնպէս որ ոչ մի անգամ խնդիր գործադուլի չի հասել: Բաղադրականութեանը միութեանը երբեք չի գրավել և այդ իսկ պատճառով նրա փակումը մեղադրում է անբացատրելի: («ԲԵՅԵ»)

ՊԵՏԱԿ ԵՒ ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ

(Հայրենական ֆոնդի մասին)

III

Իմ նախորդ յօդուածներս Հայրենական կամ Պետական ֆոնդի մասին (տես «Մշակ» №164 և 167), որոնցով ես զգուշացնում էի հայ հասարակութեանը չընկնել թափառական կառույցների «Հետակ» գիծակարներին, որոնք մի ամբողջ հայտարարում և սինկրոնական ուժով գրված առաջադրանք են նուիրելու այդ հարցին: Մակայն իմ մեկնադրութեանը ունեցել են այն հետեւեալը, որ այն ինչ որ այդ խմբակը ամեն կերպ աշխատելու խառնուրդ, այն է Հայրենական անուշտով ընկնող անուշտութեան ֆոնդի ստեղծումը, Վարչապալայում չանցող հիմնելու նպատակով, այժմ մի գործառնային առաջադրանքին աշխատակցութեամբ, խմբակը շատաւոր է ընդունել և ցոյց տալով, թէ՛ «Հայրենական» ֆոնդը միևնույն «Հարազատ» ֆոնդն է:

Այս ծիծաղելի աշխատակցութիւնը և սարսափալից զործակցութիւնը, որ յայտնի խմբակի անկապաւորելի սեփականութիւնն է կազմում—լիովին երեւելի թեւաբանութեամբ դեռ մի քանի անգամ անգամ արդարեւ պաշտպանածը, երբ այդ պահանջներն են խմբակի շահերը—ստիպում է մեզ նորից դառնալ այդ խնդրին և ցոյց տալ, թէ՛ մարդիկ մինչև որ աստիճան ընդունակ են անհն օր, ամեն քանի փոխել շապիկի պէս, հանդուրժանքներ և թէ՛ որքան վտանգաւոր է այդպիսի մարդկանց վերաբերմամբ ամենափոքր վրաստանութիւն տաճել:

Էջմիածնում գումարված պատգամաւորներին մէջ միայն յայտնա հիմնել ազգային-կրթական մի ընդհանուր օժոյղ է յիշատակ իրենց անհն և անուշտ օրը ֆոնդը Հայրենական: Այդ առաջարկն ընդհանուր հասարակութիւնը գտաւ և ընդունեց սկզբունքով: Մասկայն գաղափարական խմբակը ամեն կերպ աշխատեց խանդավառ այդ միտքը և ընդունելու տալ յասակ Վարչապալայ ֆոնդը հիմնելու գաղափարը: Եւ այն ժամանակ, երբ պատգամաւորները շատերը հետացել էին, խմբակը կազմելով ժողով իր կուսակցութեանը, բոլորովին պատանաւոր անձերից, ստեղծում է ինքնակալ մասնաժողով և որոշում ֆոնդի նոյն իսկ նպատակը, և այժմ էլ շնորհիւ է գործ դնում իրաւորներու այդ ապարդիւ որոշումը:

Ինքը խմբակը շատ լաւ գիտէ, որ ներկայումս, Թիւրքիայի ներքալ պայմաններին և ընթիմի ժամանակ, անհնաւոր է Վարչապալայում ոչ միայն ուսուցչանոց, այլ հասարակ տարրական դպրոց բանալ: Ուրեմն՝ նրա նպատակը դպրոց բանալը չէ:

Այդ շատ լաւ հասկացել է հայ հասարակութիւնը, ուստի և նա ամենայն իրաւունքով զրկւած իր վտանգութիւնը տալ այդ ձեռնարկին:

Եւ անա, տեսնելով այդ անախորժութիւնը, տեսնելով որ մեր նախադրուածները հասարակութեան խառնուրդ հետեւեալ է ունենում, «Վտակը» յանկարծ փոխում է ֆրոնտը և, մոտաւորով իր կատարած և քաղաքացիական նա յայտարարում է թէ՛ «Հայրենական» դպրոցական ֆոնդը և «Վարչապալայ ֆոնդը» տարբեր կերպով չեն, այլ միևնույնն են:

Եւ կարծելով թէ՛ այդպիսի խառնուրդ խմբակը կարելի է թող փչել միմիայն իր աչքին, «Վտակը» իր սովորութեամբ հայտարարեց և շուտով նրանց հաւանք, որ ուրեք իր թէ՛ անհնաւոր և քանի որ հիմնադրութիւններով աշխատում են միմիայնութեանը մտքերը պարզել և գիտեցնել գործի առաջ խոչընդոտներ բարձրացնելով: Ապա այդ՝ որպէս թէ՛ հայտարարութեան յայտնի կարծիքները խմբակի ապարդիւ ունեւորութիւններին դէմ նա անուշտում է՝ այն ևս անախորժող յօդուածի մէջ՝ «Կեանք»:

Կատարեալ փորձ, որի ծնունդն է հանդիմանում, ի հարկէ, «Վտակը», այդպէս փորձողային բարբառը նրա էջերի մէջ տեղ չէր գտնի:

Մեր ասածը շատ պարզ է, և բազմաթիւ թղթակցութիւններով, որ մենք ստանում ենք և հետզհետեւ կը ապագրենք, նոյն կարծիքն են յայտնում, ինչ որ մենք այն է՝

1) Եթէ մենք կանխում ենք ստեղծել ընդհանուր-ազգային կրթական ֆոնդ իրենց միմիայն անուշտով, պէտք է որ հայ ազգին ժողովրդի իսկական ներկայացուցիչները բաղկացած մի ժողով որոշէ այդ ֆոնդի էութիւնը, նպատակը, գործադրութեան եղանակը և ընտրէ գործադրելու մասնաժողով:

2) Այդպիսի մի ընդհանուր ֆոնդ չէ կարող առաջ տարվել մի որեւէ խմբակի ձեռքով և այնպիսի մի մասնաժողովի ձեռքով, որ չէ կարող որեւէ հեղինակութեան ունենալ և վտանգութեան ենթարկուի:

3) Ներկայումս, երբ Թիւրքիայի հայ ժողովուրդը մի կողմից երեւելի է սովի, աղէտների, միւս կողմից անդադար զաղթում է, հարց չէ կարող լինել ուսուցչանոց և այլ մի որեւէ կրթական հաստատութիւն հիմնել, առաջինը դա անհնաւոր է:

Երկրորդ՝ պէտք է դնու սովի ճիւղներին ազգային և ապա մտածել ուսուցչանոցի մասին, այնպիսի մի երկրի համար, ուր ոչ մի հայ դպրոց չը կայ:

Այս բոլորից յետոյ մենք համոզված ենք, որ հայ հասարակութիւնը կը գնահատէ մեր առաջնորդի բուն իմաստը և մեր հակառակորդներին ունեւորութիւններին բուն արժեքը:

Այն երկուշոր, թէ՛ այժմ արժանիված համակրութիւնը կարող է ստեղծել և ապագայում դժուար կը լինի ֆոնդը կազմել, անհնաւոր է, որովհետեւ, եթէ յիշուի անկեղծ էին այն զգացումները, որոնք արտայայտվեցին իրենց մասին առիթով, պէտք չէ այդպիսի երեւոյթութիւն անել: Առաջիկա կարելի է չընկնել թակ արդի մէջ և սխալ թաղիք չանել:

Հ. Առաքելեան

ԹԱՏՐՈՒ ԵՒ ԵՐԱՇՈՒՄԻՆԻՆ

Հրեական խնդիր և հրեական վարդ—անա իրաւագրութիւնը Չիբիկովի «Հրեաներ» (Евреи) պիւնի, որ ներկայացվեց շաբաթ օրը, դեկտեմբերի 1-ին, Թիֆլիսի արախտական թատրոնում:

Պիւնի մէջ դուրս են բերված երկուստար իրաւագրութիւն մէջ գրողութիւն ունեցող երկու հոգեւորների, այն է՝ Բիւրախովսկի և սոցիալիստական հայեցակէտերի անհնաւորութիւններ: Սիւնիստական երգում է

իրաւորել ընդհանուր միութիւն և ծաղկեցնել Պաշտանիան, սոցիալիստական յայտ ունի մենք հրեական հարցը ընդհանուր մարդկային ազատութեան հարցերով և վերաբերել հրեական թղթաւորութիւնը համա-մարդկային էութեան իրականացմամբ:

Գործողութիւնը կատարվում է ժամա-գործ Թիւրքիայի ընտանիքում, որի մատող սերունդը, այն է՝ որդին և աղջիկը գրաւված են սոցիալիստական վարդապետութեամբ: Եւ միևնույն ժամանակ օրիորդ Թիւրքիայի սիրահարված է առաջ սոցիալիստ Բիւրգիլի վրա և մերժում է երկուստար սիրահար Նախմանի սիրող առաջարկը: Հոր համակրութիւնը Նախմանի կողմն է թէ՛ այն պատճառով, որ նա հրէայ է, և թէ՛ այն, որ նա սիրահար է: Հայրը խիստ ընդհանրաւոր մէջ է ընկնում գաղափարի հետ, բայց հրեական վարդ սկսվում է և պիւնի վերջանում է:

Ներկայացումը մեծ հետաքրքրութիւն յարուցեց հանդիսականներին մէջ և մի քանի տեսարաններում տիրել էր յուզված տրամադրութիւն: Մի երկուստարը հրեական ուշաթափվեց:

Տիկն Եւաթորակայա, Սարգիս և Ծորչիկ հետաքրքրական տեղեր հանդիման-բերին, որոնք բնեւէ էին իրանց վրա հանդիսականների ուշադրութիւնը:

Սերոյ

ԶԻՆԱՄԻ ԶԱՐԱԿԱՆՄ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ԳԵԱՅԻՆ ՎՐԱ

«Труды Труд» թիւթի թղթակցելու հետեւալ մանրամասնութիւններն է հարողում Նոյեմբերի 30-ին Սաղաթում-Ախտայա կայարանների միջև պատուային գնացքի վրա կատարված անախորժ յարձակման մասին: Հեղին. Թիֆլիսում լուր տուցիցից կողող-տեղու նպատակով № 66/67 պատուային գնացքը խորտակելու մասին, դէպքի սովոր անմիջապէս շատապէս անմիտաբարական մի գնացք, որով մենքին նաև Թիֆլիսի պիւնի գլխաւոր տեսակների նկարագրելու և նրանց հիմնական գնացքով Թիֆլիսից ժամը 3 և 16 ր. մեկնեցին գաղափար օգնական Պետրով և կարելի գործերի քննիչ Իրիշնիկով: Այս գնացքով մեկնեցին ևս:

Ճանապարհորդների մէջ անհնաւորութիւն բա-նը էին խառնում առաւօտը տեղի ունեցած դժբաղդ դէպքի մասին:

Կուսակ կայարանում մենք տեսնեք սահմանաւորական գնացքը, որ Թիֆլիս էր տա-նում իրաւորված երկու պահակների Նիկիտովին, Լոմովին և մի նորակող զինա-ւորի:

Հասնեք Սաղաթում կայարանը: Ճանա-նապարհի փչացման պատճառով կայարա-նում կանգնած էին հինգ գնացքներ. ապա-տեղ և ինքնավար գնացքը, ավելի ճիշտ ասած՝ նրա անվաճառ անցած մասը:

Սաղաթիկի տեսարան էր ներկայացնում պատեր տանող վագոնը:

Ժամը 9-ին մենք առաջ գնացինք: Ճա-նապարհի մէջ կողմում մենք տեսնեք պա-տուային վագոնի, երկու տարանալային և երկու շոգեմեքենայի խոցուկ մնացող-ները: Ձախ կողմում ընկած էին երկու դիակներ: Մի քանի քանից մենք հասնեք Ախտայա:

Գնացքի վրա կատարված յարձակման պատկերը ներկայանում է այսպէս.

Պատուային № 66/67 գնացքը, որ դուրս եկաւ Թիֆլիսից Նոյեմբ. 30-ի, ժամը 12-ին, երկու ժամ ուշանալով, մոտեցում է Ախտայա կայարանին: Առաւօտեան ժամը 4 1/2-ն էր: Հաղիւ արշաւում էր ծաղուկ: Միջև կայարան մնում էր 2—4 վերտու Աջ կողմում բարձրանում էին սարեր, ձախ կողմից վագոն էր Դիւրիտայա գետաւոր: Երկուստար գնացքը սկսեց վերելու պիւնի, որովհետեւ մի քանի սաղին տարածութեամբ գետի վրա արագացած էին գերաններ: Եր-կու շոգեմեքենաներն ընկան ալ կողմը, արագ լուր վարդիկով ընկան երկու ապ-րանալային և պատուային վագոնները: Վեր-ջինն ամենից ծառ փառվեց. միայն մնացին առանցքները (осы). ամբողջ ծորանները թափվեցին գետին: Եթէ գնացքը տա-պալվեց ոչ թէ դէպքի ալ, այլ դէպքի ձախ, մարդկային անգին գոնի կը լինէին, որովհետեւ ձախ կողմում ձոր է: Հաղիւ գնացքը կանգնեց, նրա տակ նստակցին երեւ ուն-բեր, որոնք պայթեցին խաղացուցիչ ձայնով: Իրեւորելից յետոյ ալ կողմից սարից և ձախ գետակի կողմից և առաջին սկսվեց սոսկալի ուղեւորները «մտաւորները»:

Բարեբաղդաւոր գնացքի մէջ նրանա-ված էր ուժեղ պահակաւորներ, որովհետեւ գնացքով տանում էին մօտ 200,000 (ըստ ռոմայն մի միլիոն) ռուբլի Պաշտինից վեր-ջին վագոններ, որ համարեա թուրքովին չը փառվեց: դուրս եկան հանգարտ և զին-բունդով մօտաւոր ձորակում, սկսեցին կրա-կել այն ուղղութեամբ, որտեղից նկատվում էին յարձակողներին կրակները:

Հրացանաձուլութիւնը տեղեւ մութ գիշերին մի ժամի չարի Պաշտինից թիւը 20 էր, իւրաքանչիւրը կրակեց 40 անգամ: Կրակում էին հատ-հատ, պաշտիններով, ցերեզան:

Հենց որ սկսվեց ռուսական յարձակող-ները սկսեցին յետ նահանջել: Փախչելու ժամանակ սպանվեցին նրանցից երկուսը ևս: Հաղիւ էր սկսվել հրացանաձուլութիւնը, երբ արեւան ծնող գիւղից, տանուտերի առաջնորդութեամբ, օգնականներ շտապեցին

զինաւորները, որոնց մեծ մասը զինված էր իսկ առկից գնացքը շինական գրա-գիրը, որ ձեռքում հրացան ունէր, հենց որ կանխում էր կրակի գնացքի պաշտպանու-թեան համար, սպանվեց կողքից գնացքը 13-ամեայ մի երեխայի հետ:

Հանապաւ տեղեւում դանկեցին 5 ումը, որոնց և պայթեցրին:

Բօրչալուի գաւառագետը գնացան տե-ղեր հեծեալ պահակներ է ուղարկել յար-ձակողներին ձեռքաւորելու համար:

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, որ յարձակման նախաձեռնութիւնը ոչ դէպքում չը պէտք է վերաբերի տեղացի բնակիչնե-րին: Եարձակման գործում ոչ միայն լաւ ծանօթութիւն է նկատվում տեղի հետ, ուր անա երրորդ անգամ է որ երկաթուղային էքսպրեսայիններն են կատարվում, այլ և երկուս է նոյնպէս, որ յարձակողները նա-խօրք որոշած էին ունեցել իրանց՝ նպա-տակին հասնելու համար նոյնիսկ ամբողջ գնացքը խորտակել, որ լի էր բազմաթիւ ճանապարհորդներով:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նիկու. 1-ին Թիֆլիս եկաւ Պետեր-բուրգի համալսարանի պրօֆեսոր Ն. Գա-րաշաշը՝ կովկասագիտական դասընթաց-ներում դասախօսութիւններ կարդալու հա-մար՝ «Հողի անցիւղը, ներքին և ապագան» թեմայով: Գաւառաշի առաջին դասախօսու-թիւնը տեղի կունենայ այսօր, երկուշաբ-թիւն 6-ին և, ինչպէս միւս դասախօսու-թիւնները, կը տեւ երկու ժամ: Նա իր դասախօսութիւնները կատարելու է օրամէջ և կը վերջացնէ դեկտ. 15-ին: Աւելորդ չենք համարում ընթերցողներին ծանօթա-ցնել այդ դասախօսութիւնների ծրագրի հետ: 1) Հողի ծագումը: Նրա դրութիւնը արե-գակային սխառնում: 2) Հողի ֆիզիքական յատկութիւնները և նրա զլխաւոր տարրե-րը: Հողի կերպը՝ Նրա կազմը: Լեռնային զլխաւոր տեսակների նկարագրելու և նրանց նշանակութեան ձևը: 3) Հողի կերպի շեր-տաւորութիւնները (диалекция): Շերտա-ւորման պատճառները: Լեռնակազմութեան գործողութիւնները: Հողի մակերևոյթի փո-փոխութիւնը միջնորդող արդեւորութիւնից (կովկասից ցոյց տուած օրինակներ): 4) Զրի երկրաբանական գործունէութիւնը (կով-կասի օրինակներ): 5) Սառույցի երկ-րաբանական գործունէութիւնը: Գլէտչե-րներ (կովկասից վերցրած օրինակներ): օրգանիզմների ստեղծագործիչ և կործանիչ գործողութիւնները (ըստաւ և կինդանալ): 6) Հրաբխային և երկրաշարժական երե-ւոյթներ (օրինակներ կովկասից): 7) Պատմա-կան երկրաբանութիւնը: Երկրաբանական ժամանակագրութիւնը: Երկրաբանական տեսութիւններ (առնաւորակ և կովկասում): 8) Երկրաբ. սխառնների նը-կարագրելու և կովկասի երկրաբանական պատ-մութիւնը: Հողի ապագան—Գաւառաշի-թիւնների ժամանակ ցոյց կը տրվեն Պե-տերբուրգում յայտնաբերված պատմական կենդանիների միջնորդող արդեւորութիւնից (կովկասից ցոյց տուած օրինակներ): 4) Զրի երկրաբանական գործունէութիւնը (կով-կասի օրինակներ): 5) Սառույցի երկ-րաբանական գործունէութիւնը: Գլէտչե-րներ (կովկասից վերցրած օրինակներ): օրգանիզմների ստեղծագործիչ և կործանիչ գործողութիւնները (ըստաւ և կինդանալ): 6) Հրաբխային և երկրաշարժական երե-ւոյթներ (օրինակներ կովկասից): 7) Պատմա-կան երկրաբանութիւնը: Երկրաբանական ժամանակագրութիւնը: Երկրաբանական տեսութիւններ (առնաւորակ և կովկասում): 8) Երկրաբ. սխառնների նը-կարագրելու և կովկասի երկրաբանական պատ-մութիւնը: Հողի ապագան—Գաւառաշի-թիւնների ժամանակ ցոյց կը տրվեն Պե-տերբուրգում յայտնաբերված պատմական կենդանիների միջնորդող արդեւորութիւնից (կովկասից ցոյց տուած օրինակներ): 4) Զրի երկրաբանական գործունէութիւնը (կով-կասի օրինակներ): 5) Սառույցի երկ-րաբանական գործունէութիւնը: Գլէտչե-րներ (կովկասից վերցրած օրինակներ): օրգանիզմների ստեղծագործիչ և կործանիչ գործողութիւնները (ըստաւ և կինդանալ): 6) Հրա

